

KESKI-SUOMEN MAAKUNTAOHJELMA 2011-2014

Keski-Suomen kasvuohjelma

KESKI-SUOMEN LIITTO

Regional Council of Central Finland

Julkaisija:

Keski-Suomen liitto
Sepänkatu 4, 40100 Jyväskylä
Puhelin 020 7560 200 / vaihde

Julkaisu:

A 29
ISBN 978-951-594-369-9
ISBN 978-951-594-370-5 (sähköinen versio)
ISSN 0788-7035

Taitto ja kansi:

Mainostoimisto Mediataivas Oy

Painos:

700 kpl

Painopaikka:

Jyväskylän yliopistopaino

Jyväskylä 2010

1. JOHDANTO	5
2. KESKI-SUOMI NYT JA TULEVAISUUDESSA	7
Väestökehitys	7
Elinkeinot ja yritystoiminta	8
Työvoiman saatavuus	8
Tutkimus- ja kehittämistoiminta	9
Ympäristö ja virkistys	9
3. KESKI-SUOMEN KEHITTÄMISSTRATEGIA	10
4. KESKI-SUOMEN KEHITTÄMINEN JA YHTEISTYÖVALINNAT	12
4.1. MENESTYVÄ YRITYSTOIMINTA	14
Elinkeinojen kehittämisen malli	14
Yrittäjyyden kehittäminen	14
Osaamisen vahvistaminen	14
Yritystoiminnan uudistaminen	15
Uudet kasvualat	15
4.2. OSAAMISELLA MENESTYKSEEN	15
Ennakointi vahvistaa kilpailukykyä	15
Toimenpiteet työllisyyden ja osaavan työvoiman turvaamiseksi	15
Uudet osaamisalat ja liiketoiminta	15
Yleissivistävä koulutus ja kouluverkko	16
Kulttuuri ja luova talous	16
4.3. HYVINVOIVA KANSALAINEN	16
Ennaltaehkäisevät palvelut korostuvat	16
Hyvinvointipalvelut saatavilla koko maakunnassa – tietotekniikka	16
Uudet rekrytointikäytännöt turvaavat alan henkilöstön saatavuutta	17
Palveluja tehostetaan eri sektoreiden yhteistyönä	17
Väestön hyvät osallistumismahdollisuudet vahvistavat yhteisöllisyyttä	17
4.4. VETOVOIMAINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ	18
Liikenne	18
Ympäristö	22
Energia	23
Palvelurakenne	23
Virkistys	23
Yhdyskuntatekniikka	23
Ilmastonmuutoksen hillintä	23
5. YMPÄRISTÖSELOSTUKSEN YHTEENVETO	25
6. TOIMENPITEIDEN RAHOITUS JA AJOITUS	26
7. SEURANTA	31

Liite 1. Maaseutuvaikutusten arviointi

Liite 2. VAT:n arvio työllisistä toimialoittain

1. JOHDANTO

Keski-Suomen maakuntaohjelma 2011 – 2014 on tahdonilmaus maakunnan kehityksen vaatimista toimenpiteistä. Maakuntaohjelman toteuttaminen luo edellytykset maakunnan asukkaiden hyvinvoinnille, turvaa elinkeinoelämän kilpailukykyä ja osaajien saatavuutta sekä mahdollistaa koko maakunnan tasapainoisen kehittämisen. Maakuntaohjelma kokoaa eri kehittämisohjelmien tavoitteet ja aikatauluttaa toimenpiteet lähivuosille.

Keski-Suomen maakuntaohjelma perustuu maakuntasuunnitelmaan ja maakunnan kehittämiseksi laadittuihin erillisstrategioihin. Ohjelman rahoituksesta vastaavat valtio tulo- ja menoarvioon osoitetulla aluekehittämisrahoituksella ja kehittämisohjelmien rahoituksella, maakunnan kunnat sekä EU:n rakennerahasto-ohjelmat ja lukuisat hankkeita toteuttavat yritykset ja organisaatiot.

Keski-Suomen maakuntaohjelman neljä kehittämiskokonaisuutta ovat: (1) menestyvä yritystoiminta, (2) osaamisella menestykseen (3) hyvinvoiva kansalainen sekä (4) vetovoimainen toimintaympäristö.

Maakuntaohjelmassa arvioidaan vuoden 2014 maakunnan väestömääräksi 280 000, työpaikkamääräksi 111 000 ja työttömyysasteeksi 8,7 prosenttia.

Maakuntaohjelman valmistelussa on hyödynnetty aiemman maakuntaohjelman väliarvioinnin tuloksia. Maakuntaohjelman ympäristöselostuksen yhteenveto esitetään luvussa 5.

Maakuntaohjelma on valmisteltu edellisten ohjelmien tapaan tiiviissä yhteistyössä kuntien, valtion viranomaisten, kehittämistyöhön osallistuvien yhteisöjen sekä muiden asiantuntijoiden kanssa. Seminaareissa maakunnan kehittämistä ovat pohtineet yhteistyötahojen edustajat sekä maakuntavaltuuston, maakuntahallituksen ja maakunnan yhteistyöryhmän jäsenet. Ohjelman luonnos on ollut myös kansalaisten nähtävänä ja kommentoitavana Keski-Suomen liiton internet-sivuilla ja seuduilla järjestetyissä tilaisuuksissa. Lopullisen muodon maakuntaohjelma sai lausuntojen ja kommenttien perusteella.

Kiitämme lämpimästi kaikkia maakuntaohjelmatyöhön osallistuneita ja toivomme ohjelman kannustavan toimijoita tekemään parhaansa maakunnan kehittämisessä. Näin toteutamme parhaiten maakuntasuunnitelman visiota: yhteistyön, grittäjyyden ja osaamisen Keski-Suomi.

Mauri Pekkarinen
maakuntavaltuuston
puheenjohtaja

Helena Pihlajasaari
maakuntahallituksen
puheenjohtaja

Anita Mikkonen
maakuntajohtaja

2. KESKI-SUOMI NYT JA TULEVAISUUDESSA

Väestökehitys

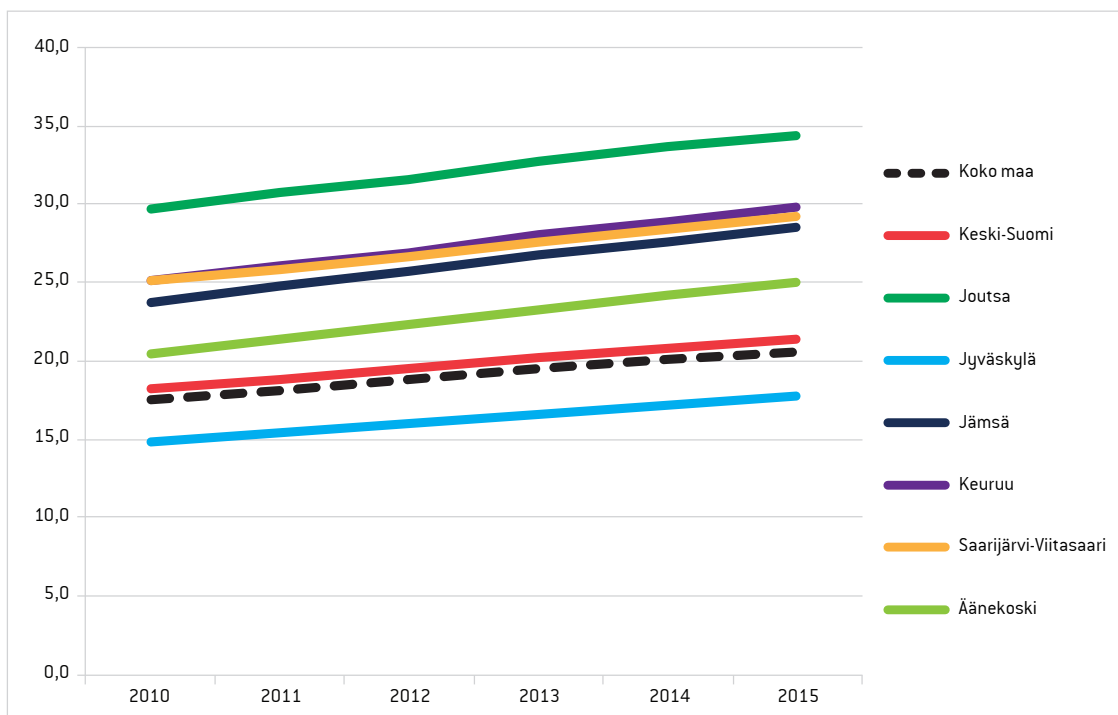
Keski-Suomen väestömäärä kasvaa koko ohjelma-kauden ajan, ja yltää vuonna 2014 280 000:een. Väestönkasvu perustuu yksinomaan Jyväskylän seudun vahvaan kehitykseen, muilla seuduilla väestö vähenee. Väestökehitystä tasapainottavia tekijöitä ovat maakunnalliset ja paikallisuutta hyödyntävät rakenteet julkisessa palvelutuotannossa, elinkeinoelämän vahva tukeutuminen maakunnan omaan tuotantoon ja klusteroituminen sekä uudet maakunnan kilpailukykyä voimistavat avaukset aloilla, joilla työ ei ole riippuvainen työn suorittamispaikasta. Paikallista elinkeinorakennetta tukevaa koulutusta tulee edistää maakunnan eri osissa.

Väestön ikärakenteen muuttuminen (Kuvio 1.) vaikuttaa merkittävästi kehittämistoimien suuntaamiseen. Vuosille 2011–2014 ajoittuvat mittavat eläköitymiset työelämästä edellyttävät koulutuksen suuntaamista maakunnan perustoimialoille: metsäklusterin ammatteihin, teknologiateollisuuteen, koulutus- ja tietointensiivisiin tehtäviin sekä hyvinvointipalveluihin. Väestön ikääntymisen myötä laadukkaiden ja edullisten hyvinvointipalveluiden järjestäminen on merkittävä julkistalouden haaste.

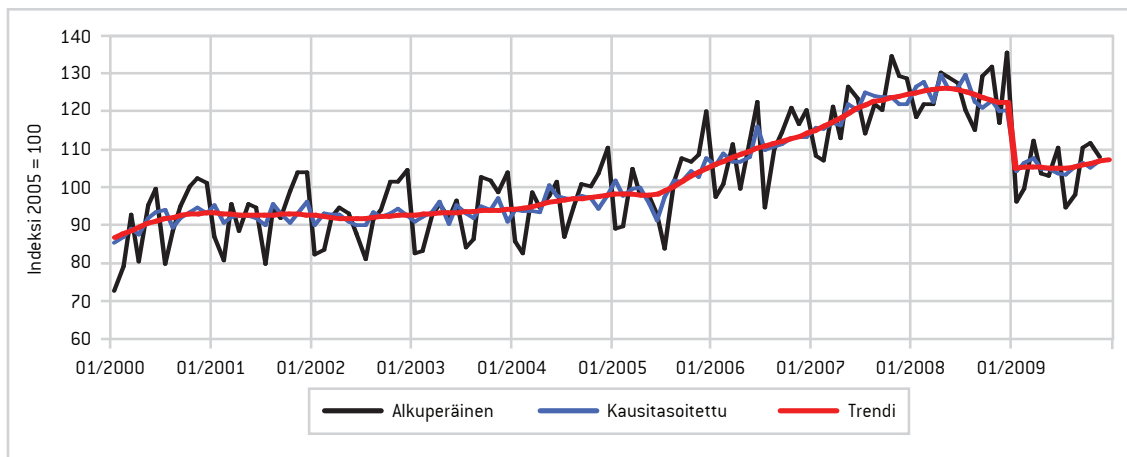
Maakunnan keskusseudun vetovoimaan ja väestökehitykseen vaikuttavat merkittävästi Jyväskylään sijoittuneet koulutusorganisaatiot. Niiden toimintaedellytykset valtakunnallisina ja alueellisina huippuosaimisen sekä työelämälähtöisen osaamisen tuottajina on varmistettava. Koulutusorganisaatioiden aloituspaikkamäärissä tavoitellaan hallittua kasvua ja sisällöllistä uudelleenkehennystä osaamisen kysynnän perusteella.

Maaseudun väestömäärä laskee ja väestöä siirtyy kasvualueille. Haja-asutusalueet ovat toiminnallisesti yhä useammin asumismaaseutua, joka tukeutuu työn ja palveluiden osalta taajamiin.

Keski-Suomessa on noin 300 kylää, kun mittarina käytetään kylätoimikuntien ja yhdistysten määrää. Yhdyskuntarakenteen eheyttämiseen liittyen kuntien valitsemien kehitettävien maaseutukylien elinvoimaisuutta voidaan tukea ja väestökehitykseen vaikuttaa lisääsutusta suuntaavilla, elinolosuhteita ja työntekomahdollisuuksia kohentavilla ja kylien elinympäristöä parantavilla toimenpiteillä.

Kuvio 1. Yli 64-vuotiaiden osuus [%] seutukunnan väestöstä 2010–2015 [Tilastokeskus].

Kuvio 2. Liikevaihdon kehitys kaikilla toimialoilla Keski-Suomessa 2000–2009 [Tilastokeskus].

Elinkeinot ja yritystoiminta

Maakunnallisessa tarkastelussa Keski-Suomen työpaikka- ja yrityskasvu toteutuu lähinnä Jyväskylän seudulla. Kehitysvyöhyke Jämsä – Jyväskylä – Äänekoski hakee uutta kilpailukykyä seutujen yhteistyötä elinkeinopolitiikassa, maankäytön suunnittelussa sekä ilmastonmuutoksen hillinnässä. Koko maakunnassa on reagoitava ajoissa väestörakenteen vääntämättömään muutokseen, sillä se näkyy kaikilla alueilla ja toimialoilla. Kehittämistyön pääkohteita on estää lisääntyvä polarisaatio eri kuntien ja seutujen välillä. Aluekehitystä tulee tasapainottaa samalla kun edistetään menestyvien kasvualueiden kansainvälistä kilpailukykyä.

Taantuma ei ole runnellut talouden perusrakenteita Keski-Suomessa, vaikka yritysten liikevaihto laski taantuman seurauksena vuoden 2005 tasolle (Kuvio 2.) Talouden uskotaan kääntyvän kasvuun vuosien 2010–2011 aikana. Seuduilla jatketaan työtä laajemmän elinkeinopohjan ja uusien työllistävien avausten löytämiseksi. Tulevaisuudessa syntyy täysin uusia työpaikkoja ilmastonmuutoksen myötä. Asiantuntijuus, osaaminen ja jatkuva osaamisen päivittäminen korostuvat eri aloilla. Maakunnan vahvaa teollista perinnettä voidaan hyödyntää uusiutuvien energiaratkaisujen kehittämisessä ja hyödyntämisessä.

Väestön ikääntyminen lisää palvelujen kysyntää ja siten työllisyyttä. Hyvinvointipalveluiden järjestäminen on kuntien vastuulla. Kunnat ovat lisänneet ostopalvelujen käyttöä, mikä on parantanut yritysten asemaa markkinoilla. Samanlaisen kehityksen ennakoidaan jatkuvan myös tulevaisuudessa.

Taantuman aikana työpaikat ovat vähentyneet erityisesti teollisuudessa ja rakentamisessa, mutta pääosa palvelualoista on säästynyt. Maakunnassa on osavaa työvoimareserviä osallistumaan talouden uuteen nousuun. Koulutustoimenpiteissä tullaan osaamista räätälöimään oikeille aloille. Maakunnan työllisten kehityssuunnitelma (VATT) vuosille 2011 – 2014 on esitetty liitteessä 2.

Elinkeinojen kehittämistä jatketaan kärkiklusterimalilla. Klustereiden toimintaa tehostetaan ja etsitään maailmalta uusia hyviksi koettuja toimintatapoja. Klustereiden valinnassa vuosille 2011 – 2014 otetaan huomioon yritysten kyky ja halu kehittyä sekä kyky kehittää ideoista kaupallisesti hyödynnettyä kilpailuetua.

Työvoiman saatavuus

Osaavan työvoiman saatavuudesta huolehtiminen ohjelmakaudella on maakunnassa yksi tärkeimmistä toimenpiteistä. Elinkeinoelämän tuottavuus sekä palveluiden saatavuus ja laatu edellyttävät eri alojen osajia. Keski-Suomi säilytetään monialaisen ja -tasoisen koulutuksen maakuntana, joka myös houkuttelee uusia osajia.

Työssäkäyvän väestön koulutustaso kasvaa tasaisesti, sillä työelämään tulevat ikäluokat ovat eläköityviä ikäluokkia kouluttautuneempia. Erityisesti korkeasti koulutettujen määrä ja osuus lisääntyvät. Koulutamattomien osuus vähenee tasaisesti. Koulutuksen mitoituksessa ja kohdentamisessa tarvitaan vuoropuhelua, jossa hahmotetaan kokonaisuus, tehdään yhdessä tavoitteellisia linjauksia ja sitoudutaan niihin päätöksenteossa. Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaanto-ongelma on monisäikeinen haaste, jossa tarvitaan laaja-alaista asiantuntijuutta kaikilta aloilta.

	1995	2000	2007/2009	2014
Väestö	262 987	265 683	272 784	280 000
Nettomuutto, osuus väestöstä (%)	-0,07	0,13	0,17	0,25
Tutkinnon suorittaneet (%)	54	59	66	71
Korkea-asteen tutkinnon suorittaneet (%)	-	22	25	30
Yritysten toimipaikat	9 940	11 494	16 279	17 000
Arvonlisäys asukasta kohti (koko maa=100)	89	85	83	86
Työpaikat	89 924	103 556	109 777	111 000
Työllisyysaste (%)	57	61	64,2	67
Työttömyysaste (%)	19	12	11,2	8,7

Taulukko 1: Maakunnassa tapahtunut kehitys 1995–2009 (Tilastokeskus) ja tavoitteet vuodelle 2014.

Suuret keskuksat houkuttelevat parhaiten kouluttaneita. Osaajia tarvitaan myös pienissä kunnissa, sillä eläköitymisen seurauksena vapautuu lähivuosina runsaasti asiantuntija- ja johtotason tehtäviä. Koulutustasoerot kasvavat, jos työpaikkojen koulutustaso nousee suurilla kasvuseuduilla, joissa koulutustaso on jo ennestään korkea.

Toimiva ennakoitijärjestelmä on maakunnan menestymisen avaintekijä työikäisen väestön vähetessä. Pitkän ja keskipitkän aikavälin ennakointi toteutuu tiiviissä yhteistyössä elinkeinoelämän, julkishallinnon, alueviranomaisten ja koulutusorganisaatioiden kesken. Suurten ikäluokkien eläköityminen muuttaa työmarkkinoita pysyvästi. Vuoteen 2015 mennessä noin joka viides keskisuomalainen työntekijä poistuu työelämästä; vuoteen 2025 mennessä maakunnan nykyisestä työvoimasta on poistunut jo puolet. Kilpailu osaavasta työvoimasta kiihtyy.

Maahanmuuton merkitys työvoiman tarjonnassa lisääntyy. Kaikki tulevaisuudessa avautuvat työtehtävät eivät ole tällä hetkellä tiedossa – globalisaation myötä muutokset ovat nopeampia ja yllätyksellisiä. Koulutussuunnittelussa pitää reagoida nopeasti ja luovasti. Lähitulevaisuudessa korkeasti koulutettujen työllisyyttä on pystyttävä lisäämään, etteivät he muuta maakunnasta, sillä edessä on voimakas työvoiman poistuma ja uusia työpaikkoja avautuu kaikilta aloilta. Edelleen on ponnisteltava työpaikkojen lisääntymiseksi koko maakunnassa.

Tutkimus- ja kehittämistoiminta

Kehittämistyö suuntautuu koulutus- ja tutkimusorganisaatioiden erityisosaamiseen, elinkeinoelämän innovaatioihin sekä valtakunnallisille osaamiskeskus-

aloille. Valtakunnallista ja kansainvälistä tutkimus- ja kehittämistoiminnan rahoitusta pyritään hyödyntämään nykyistä enemmän.

Kehittämistoiminnassa korostetaan uusia innovaatiota sekä tutkimustiedon soveltamiseen liittyviä kohteita. Maakuntaan luodaan innovaatiokeskittymä, jossa monialainen ja -tasoinen koulutus sekä elinkeinoelämä muodostavat kehittämisuuntautuneen verkoston. Toimijoita kannustetaan hallittuun riskinottoon.

Tutkimus- ja kehittämistyötä suunnataan entistä enemmän pk-yrityssektorin hyödyksi.

Ympäristö ja virkistys

Tulevaisuudessa ympäristönsuojelun isot haasteet kohdistuvat ilmastonmuutoksen hidastamiseen, luonnon monimuotoisuuden ja arvokkaiden kulttuuriympäristöjen säilyttämiseen sekä vesien suojeluun ja -hoitoon. Luonnonsuojelussa painopiste siirtyy suojeluohjelmien maanhankinnasta vapaaehtoiseen suojeluun METSO-ohjelman kautta sekä suojelualueiden hoidon ja käytön suunnitteluun ja elinympäristöjen ennallistamiseen. Uhanalaisten lajien ohella luontotyypin suojelun tarve korostuu.

Vesien suojelussa edistetään vesienhoitosuunnitelmien ja toimenpideohjelmien toteuttamista. Jätteiden loppusijoituksen/kaatopaikkakäsittelyn vähentämiseksi jätteiden energiasisällön hyödyntämistä lisätään materiaalikierätyksen ohella. Virkistysalueiden ylläpito ja uusien perustaminen ovat merkittäviä haasteita tulevaisuudessa. Siihen joutuvat vastaamaan metsähallitus, kunnat ja maakunnallinen virkistysalueyhdistys, jonka perustaminen on tulevan kehityksen kannalta tärkeää.

3. KESKI-SUOMEN KEHITTÄMISSTRATEGIA

Maakuntasuunnitelman 2030 visio

Yhteistyön, yrittäjyyden ja osaamisen Keski-Suomi

Keski-Suomi on moni-ilmeinen ja heterogeeninen maakunta. Kehittämissstrategia vahvistaa maakunnan yhtenäisyyttä, nojaa omaehtoiseen kehittämiseen sekä edistää yhteistyötä kansainvälisesti ja kansallisesti. Keski-Suomen kehittäminen perustuu

- alueellisen toimintaympäristön syvälliseen tuntemiseen
- kehittämisresurssien tehokkaaseen hyödyntämiseen

- perusteltuihin elinkeinopoliittisiin valintoihin
- osaamista vahvistavan ilmapiirin luomiseen
- hyvinvointiajattelun liittämiseen päätöksentekoa ohjaavaksi periaatteeksi.

Visioon perustuvaa maakunnan kehittämistä kuvataan seuraavassa (kuvio 3.). Aluekehittämissuunnitelman voidaan vaikuttaa maakunnan sisäisiin ja ulkoihin yhteistyörakenteisiin, yrittäjyyden syntyymiseen sekä uusiutuvan työelämän tarpeista nousevan osaamisen kerryttämiseen. Soveltuvien teknologioiden hyödyntäminen ja tuotanto ovat myös riippuvaisia yrittäjyydestä, osaamisesta ja yhteistyöstä.

Keski-Suomen maakuntaohjelman tavoitteena on luoda edellytykset maakunnan entistä omaehtoisemmalle kehittämiselle. Luovat alat ja innovaatio- toiminta ulottuvat kaikille kehittämistyön alueille.

Maakuntaan suunnatut EU:n rakennepoliitik- kavarat tulevat todennäköisesti vähenemään vuoden 2013 jälkeen. Maakuntaohjelmassa va- raudutaan EU:lta saatavaan vaatimattomampaan rahoitukseen mm. yritysten kehittämisessä, inno- vaatiotoiminnassa sekä infrastruktuurikohteissa. Kansallisen kehittämissäilytyksen merkitys korostuu samoin kuin maakunnan omien voimavarojen hyö- dyntäminen. Pohjoinen Keski-Suomi tulee jatkos- sakin säilyttää korkean tuki-intensiteetin alueena pitkien etäisyyksien ja harvan asutuksen vuoksi.

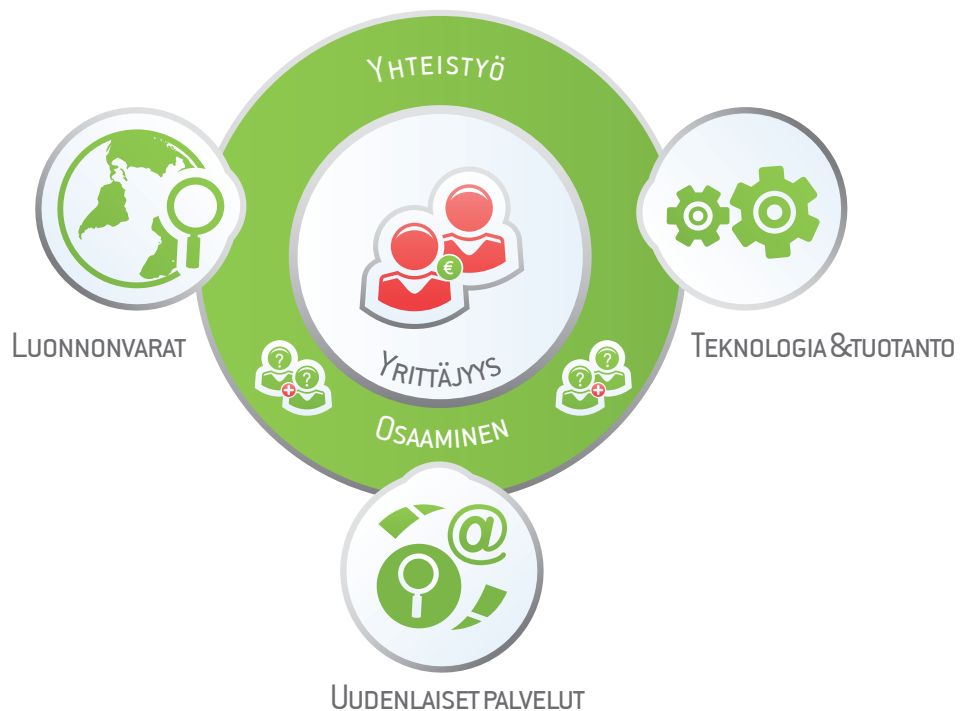
Keski-Suomi profiloituu osaamisen ja koulutuksen maakuntana. Maakunnan koulutusorganisaatioista valmistuu osaajia kansainvälisiin huipputehtäviin, samoin kuin erityisosaajia työelämän tarpeisiin niin valtakunnallisiin kuin maakunnallisiin tehtä- viin. Maakuntaohjelman toimenpitein vahvistetaan ennakoinnin osuvuutta ja vaikutetaan koulutussi- sältöjen työelämävastaavuuteen.

Hyvinvointi on kilpailutekijä. Alan palvelujärjestel- mää ylläpidetään ja kehitetään maakunnallisesti,

huolehditaan osaajien saatavuudesta sekä luodaan toimivia käytäntöjä julkisen ja yksityisen hyvinvoin- tialan yhteistyölle. Luovuus ja kulttuuri nivELYT- vät olennaiseksi osaksi hyvinvointialan kehittämistä.

Tavoitteena on

- saada Keski-Suomen elinkeinoelämä pikaisesti uudelle tuotantoon ja vientiin perustuvalla kasvu-uralle
- kasvattaa aluetaloutta kohdentamalla kehittämisvarat valittuihin klustereihin, metsä- ja uudistuvan energian klusteriin sekä palvelualojen viennin kehittämiseen ja kansainvälistymiseen
- tuottaa työvoiman kysynnästä ajantasaista ennakoitietoa, millä vaikutetaan koulutus-, tutkimus- ja kehittämistoiminnan suuntaamiseen
- suunnata kehittämisvaroja infrastruktuurin kohteisiin, erityisesti tie- ja rataliikenteessä
- tehostaa maakunnallista palvelutuotantoa
- hyödyntää luovuutta kaikilla kehittämistyön alueilla
- mahdollistaa kansalaisyhteiskunnan toimivuus

Kuvio 3. Yhteistyön, yrittäjyyden ja osaamisen Keski-Suomi (Visio 2030).

4. KESKI-SUOMEN KEHITTÄMINEN JA YHTEISTYÖVALINNAT

Keski-Suomen sijainti ja sen yhteistyöverkostot edellyttävät maakunnalta toimivia suhteita kansallisesti ja globaaleihin kasvaviin talouksiin. Naapurimaakuntien kanssa edistetään välttämättömiä liikenneinvestointeja, yhteistä koulutustarjontaa ja yritystoiminnan kehittämistä, julkisen palvelutuotannon uusiutumista sekä luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä.

Maakunnan hanketoimijat hakeutuvat kansainväliseen yhteistyöhön erityisesti Itämeren maiden kanssa. Elinkeinoelämän yhteistyö tiivistyy Venäjän ja Aasian nousevien talouksien kanssa.

EU:n alue- ja rakennepolitiikassa Keski-Suomi osallistuu Länsi-Suomen ohjelman toteutukseen, joka linjaa elinkeinojen ja innovaatiopolitiikan kehittämis-

rahoitusta. Jyväskylän yliopiston ja Pirkanmaan yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyöllä vaikutetaan monialaisen ja korkeatasoisen osaamisen turvaamiseen.

Keski-Suomen yrityksiltä sekä alan kehittämisorganisaatioilta vaaditaan tehokasta toimintaa. Kehittämistyön rahoituksen ennakoidaan vähenevän, ja EU:n nykyisen ohjelmakauden päätyttyä yritysten tulee menestyä itsellisemmin globaalissa kilpailussa. Keski-Suomi on menettänyt vuosina 2008 - 2009 vientituloja noin miljardi euroa. Tämä menetys näkyy työttömyyden kasvuna, verotulojen vähenemisenä sekä palvelujen kysynnän laskuna. Maakuntaohjelman toimenpitein uudistetaan maakunnan perustoimialoja.

Maaseudun vahvuutena ovat luonnonresurssit. Ympäristöystävällisen energian ja raaka-aineiden kysyntä ja hajautettu energiantuotanto vahvistavat maaseudun taloudellisia mahdollisuuksia. Useilla alueilla maaseudun elinkeinorakenteen monipuolistaminen on mahdollista. Keski-Suomessa erityisiä vahvuuksia ovat uudistuva metsätalous, maidontuotanto ja maaseutumatkailu. Maaseutuympäristö tarjoaa mahdollisuuksia palveluyrittämiselle mm. hoiva-alalla, etätöyöratkaisuisissa ja liike-elämän palveluissa. Luovat alat tarjoavat mahdollisuuksia uudenaikaiselle yrittäjyydelle. Maaseudun ja kaupunkien vuorovaikutus ja verkostoituminen lisääntyvät entisestään.

Maaseudun elinvoimaisuuden tukemiseksi kehittämistoimenpiteitä suunnitellaan kaupunkien läheisen maaseudun, ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun vahvuuksiin. Maaseutuasumisen edistämiseksi tukeudutaan Keski-Suomen maaseutu-strategian tavoitteisiin. Maaseutuasuminen mahdollistaa yksilölliset asumisratkaisut ja usein työn ja asumisen yhdistämisen.

Maakunnan liikenteellinen asema edellyttää tie- ja rautatieliikenteen investointeja. Elinkeinoelämän kuljetukset ja henkilöliikenteen tarpeet nostavat VT 4:n parantamiskohteet, Tampere – Jyväskylä -rataosan kehittämisen sekä bioenergiakuljetusten kannalta tärkeän Äänekoski-Haapajärvi -rataosan kunnostamisen maakunnan kärkihankkeiksi. VT4:n kehittämisessä jatketaan työtä Jyväskylästä

pohjoiseen Lusi-Kanavuori -tieosan uudistuessa. Toinen pääyhteyssuunta on VT9:n suunta Pirkanmaalle ja Pohjois-Savoon, jolle yhteydelle on esitetty eritasoliittymien rakentamishankkeita Jyväskylästä itään. Keski-Suomella tiehankkeilla parannetaan maakunnan eri osien liikenteellistä saatavuutta, sujuvoitetaan työmatkaliikennettä ja lisätään liikenneturvallisuutta. Perustienpidon rahoituksen riittävyys myös välttämättömiin tieinvestointeihin on varmistettava.

Päijänteen kehittämistoimia suunnitellaan yhdessä Päijät-Hämeen kanssa. Mm. järvioltaan vetovoimaisuutta pyritään vahvistamaan ja virkistyskäyttöä lisäämään.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisessä yhteistyötä tehdään Itä-Suomen ja Pirkanmaan kanssa. Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnoimassa sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmassa (KASTE) maakunta on osa Itä- ja Keski-Suomen ohjelman toimeenpanoaluetta. Nykyisellään terveydenhuolto tukeutuu erityisvastuutason hoidoissa pääosin Kuopion ja Tampereen yliopistollisten sairaaloiden palveluihin. Yhteistyön vaihtoehtoja arvioidaan parhaillaan.

Merkittävä osa Keski-Suomen seutujen yhteistyöstä on organisoitunut kehittämissyhtiöiden kautta sekä Toimivat Työmarkkinat -ohjelman toimeenpanossa (Toimivat Työmarkkinat – osajaja ja työpaikoja Keski-Suomeen).

Kuvio 4. Maakuntasuunnitelman [ ] ja maakuntaohjelman [ ] rajapinnat kohtaavat.

Valtakunnallisessa koheesio- ja kilpailukykyohjelmassa (KOKO) ovat mukana maakunnan kaikki kunnat. Uudistuva maaseutu, Keski-Suomen maaseutualueiden KOKO-ohjelmaehdotus 2010 – 2013 sekä Idea FinlandNet, Jämsä – Jyväskylä – Äänekoski -kehittämisyöhykkeen ohjelmaehdotus, noudattavat toimenpidevalinnoissaan maakuntaohjelman linjauksia. Keuruu ja Multia osallistuvat Ylä-Pirkanmaan KOKO-yhteistyöhön. Ohjelmaehdotukset täydentävät toisiaan ja hyödyntävät alueitensa kehittämispotentiaalia.

4.1. MENESTYVÄ YRITYSTOIMINTA

Strategiset tavoitteet 2014:

- Rakennetaan yrittämiseen kannustava toimintaympäristö, jossa osaaminen muuttuu kaupallisesti hyödynnettäväksi kilpailueduiksi ja jossa toimitaan kansainvälisissä kehittämisverkostoissa.
- Uudistetaan perustoimialoja kilpailukykyisiksi ja synnytetään uusia kasvualoja.
- Nostetaan vuotuiset vientitulot nykyisestä 2,5 mrd. eurosta 3,5 mrd. euroon vuoteen 2014 mennessä.

Keski-Suomen tulevaisuus riippuu siitä, miten nopeasti yritystoiminta saadaan uudelleen jatkuvalle kasvu-uralle. Kasvumahdollisuudet löytyvät uudenlaisesta luonnonvarojen, tuotannon, teknologioiden ja palveluiden yhdistämisestä kansainvälisille markkinoille.

Elinkeinojen kehittämisen malli

Kuluvan rakennerahistokauden alussa käynnistettiin Keski-Suomessa elinkeinojen klusteripohjainen kehittäminen. Tavoitteena oli synnyttää yrityslähtöisiä kehittämishankkeita, jotka lisäävät yritysten liikevaihtoa. Klustereille resursoitiin päätoimiset vetäjät, yhdenmukaistettiin kehittämistapaa, ja autettiin yrityksiä hankkimaan rahoitusta yhteisiin kehittämishankkeisiin tavoitteena vahvistaa elinkeinotoiminnan uudistumista ja kilpailukykyä.

Kehittämistyön kohteina olleet maakunnan klusterit (Uudistuvat koneet ja laitteet, Bioenergiasta elinvoimaa sekä Kehittyvä asuminen) ovat kukin eri kehitysvaiheessa. Klusterityön tuloksia suhteessa asetettuihin tavoitteisiin arvioidaan kevään ja kesän 2010 aikana.

Jatkopäätöksiä tehtäessä otetaan huomioon metsä- ja uudistuvien energia-alojen kehittämistarpeet. Kevään 2010 aikana arvioidaan myös kansalliset osaamiskeskusohjelmat. Näiden molempien arvioiden perusteella päätetään maakunnallisten klustereiden jatkotyöstä syksyllä 2010. Kehittämisarvat kohdistetaan vuosina 2011- 2014 klustereihin

- joilla on kasvupotentiaalia
- joiden kehittämiseen yritykset ovat sitoutuneet
- joiden yrityksillä on kehittämishalukkuutta ja -kykyä
- joissa on uusia vientimahdollisuuksia
- joissa yrityksillä on kykyä kehittää kaupallisesti hyödynnettäviä tuotteita ja palveluita.

Valinnoilla vaikutetaan maakunnan aluetuotteen kehitykseen ja rahavirtoihin. Valinnoissa otetaan huomioon väestön ikääntymisen tarjoamat liiketoimintamahdollisuudet sekä maakunnan vahva ja uudistuva metsäteollisuus. Kehittämisoimavaroja suunnataan myös palvelualojen vientiin ja liiketoimintamahdollisuuksien vahvistamiseen.

Yrittäjyyden kehittäminen

Tärkeintä on auttaa olemassa olevat yritykset nykyisen taantuman yli. Keinoja ovat yritysten uusiutuminen ja toiminnan vakauttaminen. Yrittäjyyskasvatuksella luodaan myönteistä asennetta yrittäjyyttä kohtaan. Uusyritysten neuvonnan tehostamisella synnytetään entistä kestävämpiä yrityksiä. Vahvistetaan toimintatapoja, joilla vaikutetaan nuorten yrittäjyyteen.

Osaamisen vahvistaminen

Osaamisen merkitys on suuri myös yritysten kehittämisessä. Osaamista tuetaan mm. Yritysten Taitava Keski-Suomi -toimintamallin avulla.

Yritystoiminnan uudistaminen

Keski-Suomen nykyisiä vahvoja aloja uudistetaan klusterimallin avulla. Tavoitteena on entistä yritys-lähtöisempi ote sekä viennin lisäys. Panostukset kohdennetaan ideoiden kaupalliseen hyödyntämiseen ja uusien tuotteiden valmistusteknologioiden kehittämiseen. Matkailua kehitetään, tavoitteena on 2-3 kansainvälistä matkailukeskusta.

Uudet kasvualat

Uusien kasvualojen, kuten koulutusliiketoiminnan, kulttuurin ja palveluiden vientiä sekä niiden yhdistämistä perinteisille toimialoille, kehittämistä vahvistetaan.

4.2. OSAAMISELLA MENESTYKSEEN

Strategiset tavoitteet 2014:

- Osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi kehitetään alueellista ennakointijärjestelmää siten, että se reagoi herkästi työelämän osaamistarpeisiin ja ohjaa koulutuksen sisällön sekä volyymin muutoksia.
- Kehitetään aikuiskoulutusta niin, että se tukee asiakaslähtöisesti ihmisten työuria ja työyhteisöjä koko maakunnassa.
- Jalostetaan osaamista yritys- ja käytäntölähtöisesti innovaatioiksi sekä kaupallisiksi tuotteiksi ja palveluiksi.
- Kehitetään laadukasta perusopetusta ja koulujen kannustavia oppimisympäristöjä koko maakunnassa.

Ennakointi vahvistaa kilpailukykyä

Ennakointi on jatkuva prosessi, jolla arvioidaan työelämän osaamis-, koulutus- ja työvoimatarpeita. Alueellinen ennakointi edellyttää keskeisten toimijoiden yhteistyötä sekä kysynnän ja tarjonnan tasapainottavaa ennakoivan alueen toimintamallia.

Vuosittaiset käytännön toimenpiteet esitetään Toimivat työmarkkinat -osaajia ja työpaikkoja Keski-Suomeen - ohjelman tavoitteistossa. Alueellisen ennakkoinnin tuloksia hyödynnetään myös kansal-

lisessa tutkimuksen ja koulutuksen kehittämisohjelman (KESU) maakunnallisessa valmistelussa, jota tehdään tiivissä yhteistyössä Pirkanmaan kanssa. Ennakoinnilla luodaan suuntaviivat sekä perusopetuksen että aikuiskoulutuksen uudistamiselle sekä työelämän uudistuksille.

Toimenpiteet työllisyyden ja osaavan työvoiman turvaamiseksi

Toimivat työmarkkinat -osaajia ja työpaikkoja Keski-Suomeen - ohjelma toteutetaan vuosittain täsmennettyjen tavoitteiden mukaisesti. Ohjelman tavoitteisto ulottuu vuoteen 2013 ja toimenpidealueet ovat seuraavat:

- Työmarkkinoiden toimivuutta edistävä toimintakulttuuri ja uudistuva yhteistoiminta
- Nuorten koko ikäluokan kouluttautuminen ja sijoittuminen työelämään
- Uusien osaajien saatavuus
- Työvoimareservin työllistyminen avoimille työmarkkinoille
- Työssä olevan työvoiman osaaminen ja työkyky
- Uusi yrittäjyys
- Työnantajaosaamisen vahvistuminen

Uudet osaamisalat ja liiketoiminta

Keski-Suomessa osaaminen on vahvaa eri koulutusasteilla sekä yritys- ja työelämässä. Alueen koulutuspääoman arvo (koulutuksen arvo x tutkinnon suorittaneet) on noin 11 miljardia euroa. Erittäin osaamista tulee hyödyntää hyvinvoinnin ja hyvinvointiteknologian, opetuksen ja kasvatuksen, energia- ja ympäristöteknologian sekä teknologiateollisuuden alueilla. Uusina osaamisalueina vahvistetaan maakunnan koulutusorganisaatioiden kykyä tuottaa bioyhteiskunnan edellyttämää koulutusta.

Koulutus on Keski-Suomen erikoistumisala. Sen osuus työvoimasta on 8 % ja tuotannon arvosta 4 %. Tavoitteena on vahvistaa koulutuksen liiketoimintapalveluita sekä osaamisen vientiä. Osaamisen merkitystä korostetaan nykyistä enemmän yritysten kehittämisessä.

Keski-Suomeen muodostetaan valtakunnallisesti merkittävä, verkostomaisesti toimiva, tutkimuslähtöinen innovaatiokeskittymä, jonka ytimen muodostaa yliopisto, ammattikorkeakoulu, VTT ja muut tutkimuslaitokset. Innovaatiotoiminta rakennetaan kysyntä- ja käytäntölähtöiseksi ja koko maakunnan kattavaksi. Tässä on myös ammatillisella koulutuksella merkittävä rooli. Näin luodaan edellytykset sille, että yritykset, kehittämissyhtiöt, kunnat ja eri yhteisöt voivat kehittää systemaattisesti uusia, tutkittuun tietoon perustuvia innovaatioita kaupallisiksi tuotteiksi tai uusiksi käytänteiksi. Käytäntölähtöisen innovaatiotoiminnan toteuttamiseksi laaditaan toimenpidesuunnitelma vuoden 2010 loppuun mennessä. Maakuntaohjelmassa vaurudutaan ohjelman rahoittamiseen.

Yleissivistävä koulutus ja kouluverkko

Perusopetusta ja oppimisympäristöjä tuetaan koko maakunnassa mm. osoittamalla valtionavustusta koulurakentamisen perustamishankkeille ja yleissivistävän koulutuksen kohteisiin kiireellisuuden perusteella. Aluelukiojärjestelmän toteutumista edistetään koko maakunnassa.

Kulttuuri ja luova talous

Keski-Suomessa pyritään kulttuurisesti moniarvoiseen ilmapiiriin ja synnyttämään luovia osaajaverkostoja, jotka tuottavat uusia ideoita ja innovaatioita. Innovatiivisuus ja kokeilutoiminta mahdollistetaan kaikissa neljässä maakuntasuunnitelman kehittämiskokonaisuudessa (kuvio 4, sivu 11). Luovuutta ja kulttuuria tuetaan maakunnallisesti verkottamalla luovan talouden toimijoita entistä tiiviimmäksi rakenteeksi. Luovaa taloutta edistämällä parannetaan luovien alojen yritystoimintaa sekä vahvistetaan luovien alojen merkittävyyttä alueiden ja elinkeinojen kehittämisessä.

Kulttuuria edistetään kilpailukykyä ja hyvinvointia vahvistavana tekijänä sekä tuetaan maakunnan kulttuurin kansainvälistymistä ja vientiä.

Tunnustetaan monikulttuurisuus kehittyväksi ja rikastuttavaksi voimavaraksi, jolle tarjotaan luovia tiloja ja kokoontumispaikkoja kulttuurin harjoittamiseen sekä pienryhmätoiminnalle.

Laajennetaan luovan alan yrittäjien siemenrahoitus koskemaan koko palvelualan kokeilutoimintaa.

4.3. HYVINVOIVA KANSALAINEN

Strategiset tavoitteet 2014:

- Ennaltaehkäisevillä toimenpiteillä pyritään vähentämään sairastuvuutta ja hillitsemaan kunnille aiheutuvaa kustannusten nousua.
- Hyvinvointipalvelut ulottuvat mahdollisimman kattavina koko maakuntaan ja alan henkilöstön saatavuus on turvattu uusilla rekrytointikäytännöillä.
- Asiakaslähtöisiä palveluja tehostetaan julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyönä. Tavoitteena on, että yhteisöllisyys vahvistuu.
- Laaditaan Keski-Suomen hyvinvointistrategia 2020 ja edistetään maakuntaan parhaiten soveltuvan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen toteutumista.

Ennaltaehkäisevät palvelut korostuvat

Kansanterveyden ja kunnallistalouden kannalta on välttämätöntä kohdentaa voimavaroja ennaltaehkäiseviin toimiin. Riittämätön liikunta, huonot ruokailutottumukset ja päihteet ovat suuria terveydellisiä haasteita. Julkisten toimijoiden yhteistyö alan yritysten, järjestöjen ja vapaaehtoistyön kanssa nousee entistä tärkeämmäksi.

Maakunnan julkiset sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat osallistuvat valtakunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelman (KASTE) toimenpiteisiin. Tavoitteena on hyödyntää ohjelman rahoitusta erityisesti väestön terveyttä edistäviin kohteisiin sekä palvelutuotannon kehittämiseen. Terveystiedon levittämisen menetelmiä ja jakelukanavia tulee uudistaa sekä kohdentaa enenevästi väestötason toiminnaksi. Kunnille suositetaan hyvinvointikertomuksen antamista valtuustokausittain.

Hyvinvointipalvelut saatavilla koko maakunnassa – tietotekniikka

Hyvinvointiyhteiskunnan periaatteiden mukaisesti kaikista huolehditaan yhteisvastuullisesti. Hyvinvointipalvelujen järjestäminen on kuntien vastuulla. Se toteutuu kuntien omana toimintana

tai erilaisin ostopalvelusopimuksin muilta palveluntuottajilta. Palvelusetelit ja -kortit sekä muut asiakkaiden valinnanvapautta korostavat maksuvälineet tulevat monipuolistamaan palvelutuotannon rakennetta.

Julkisen palvelutuotannon järjestämisalueet rakentuvat Paras-hankkeessa, jossa yhteydessä määritellään hyvinvointialan lähi- ja seudullisten palveluiden tarjonta. Maakunnallisesti tuotettavat palvelut ovat lähinnä erikoissairaanhoidon palveluita ja maakunnallisia sosiaalialan erityispalveluita.

Sähköistä asiointia edistetään. Yhteispalvelupisteiden, monipalveluautojen ja nopeiden tietoliikenneyhteyksien yhdistelmä auttaa turvaamaan palveluja myös Keski-Suomen maaseutualueilla.

Uudet rekrytointikäytännöt turvaavat alan henkilöstön saatavuutta

Kuntien omat hyvinvointipalvelut, rakentuvien järjestämisalueiden palvelut sekä maakunnallisesti tuotettavat palvelut tarvitsevat osaavaa työvoimaa. Henkilöstön saatavuuden varmistamiseksi rakennetaan maakunnallisesti toimiva rekrytointi- ja koulutuskeskus, jonka vastuutaorganisaatio päätetään myöhemmin. Malli mahdollistaa työuranaikaisen monialaisen kehittymisen sekä osamisen joustavan siirtymisen toimijaverkostossa.

Keski-Suomessa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöstä noin joka viides eläköityy ohjelmakaudella. Alan työllisyys on hyvä, joten mittavaa työvoimareserviä ei ole. Tämän vuoksi työn kiinnostavuuteen, työhyvinvointiin ja työurien jatkamiseen kiinnitetään huomiota nykyistä enemmän. Tarvitaan myös lisää koulutuksen aloituspaikkoja ja aikuiskoulutusta.

Palveluja tehostetaan eri sektoreiden yhteistyönä

Sektoroituneesta hyvinvointipalveluiden rakenteesta on päästävää kokonaisuuksien hallintaan ja hyvinvoinnin johtajuuteen. Tehtävien porrastamisesta siirrytään kumppanuuteen, jossa tukitoiminnot hyödyttävät koko verkostoa ja kukin verkoston toimija voi keskittyä ydinosaamiseensa ja -palveluunsa. Verkostoon liittyvät julkiset palvelun järjestäjät ja tuottajat, yksityiset yritykset, järjestötoimijat, kuten liikunta- ja urheiluseurat

sekä luovan alan toimijat ja entistä tiiviimmin alan koulutusorganisaatiot.

Maakunnassa edistetään toimia, joilla julkinen, järjestöjen ja yritysten palvelutuotanto linkittyvät tiiviiksi kokonaisuudeksi. Tavoitteena on rakentaa yhteistyön tiiviyttä hyödyntävä kokonaisuus, joka mahdollistaa tehokkaan toiminnan. Selvitetään mahdollisuudet palveluketjujen rakentumiseen julkisen sektorin ja yksityissektorin yhteistyönä. Merkittävässä asemassa ovat valtakunnallisten tietojärjestelmähankkeiden eteneminen sekä tietojärjestelmien yhteensopivuuden varmistaminen.

Väestön hyvät osallistumismahdollisuudet vahvistavat yhteisöllisyyttä

Kansalaisyhteiskunta edellyttää toimivia osallistumismahdollisuuksia. Keski-Suomessa on hyvät lähtökohdat eri väestöryhmien osallistumisen lisäämiseksi. Osallistumismahdollisuuksien rakentaminen, sosiaalisen median hyödyntäminen, eri intressipiirien mukanaolo ja alan tutkimuksen vahvistaminen ovat muutamia esimerkkejä kehittämiskohteista. Oikein suunnatuilla toimilla voidaan ehkäistä vieraantumista ja vahvistaa maakunnallisesti tärkeää yhteisöllisyyttä. Viestimillä on merkittävä rooli yhteisöllisyyden rakentajana.

Maakunnan kansalaisvaikuttamiseen liittyvää tutkimus- ja koulutusosaamista hyödynnetään yhteisöllisyyden vahvistamisessa.

Yhteisöllisyyttä voidaan tukea monin tavoin, mm. suosimalla vapaaehtoisen yhteistoiminnan muotoja ja kansalaisdemokratiaa ylläpitäviä rakenteita, tarjoamalla uusia foorumeja osallistumiselle sekä uusilla verkottumismahdollisuuksilla. Aktivoidaan eri-ikäisiä väestöryhmiä osallistumaan. Kulttuuri- ja liikuntaharrastukset kasvattavat yhteisöllisyyttä ja sosiaalista pääomaa sekä toimivat terveellisten elämäntapojen edistäjinä.

Yhteisöllisyyden toteuttamisessa järjestöt ovat tärkeitä. Ne ovat organisoituneet Keski-Suomessa laaja-alaiseksi yhteistyöareenaksi.

4.4. VETOVOIMAINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

Strategiset tavoitteet 2014:

- Puhtaan ja tehokkaan toimintaympäristön rakentamiseksi sitoudutaan ilmastotavoitteisiin mm. tukemalla vaihtoehtoisia energiaratkaisuja, kehittämällä raideliikennettä ja tiivistämällä alue- ja yhdyskuntarakennetta.
- Tieliikenteen investoinneilla parannetaan saavutettavuutta ja liikenneturvallisuutta.
- Maakunnan vetovoimaisuutta lisätään huolehtimalla luonnon monimuotoisuudesta, pinta- ja pohjavesien hyvästä tilasta sekä kulttuuriperinnöstä.
- Lisätään jätteenkäsittelyssä jätteiden energiahyödyntämistä ja kierrättämistä.

Liikenne

Tehokkaat kuljetukset elinkeinoelämän elinehtona

Keski-Suomen liikenteellinen asema on valtakunnallisesti keskeinen. Tämän tehokas hyödyntäminen edellyttää kehittyntä liikenneinfrastruktuuria ja kaikkien liikennemuotojen hyvää palvelutarjontaa. Erityisesti elinkeinoelämä vaatii tehokkaita kuljetuksia ja sujuvia satamayhteyksiä. Maakunnan sisäisessä liikenteessä metsä- ja energiateollisuuden tarpeet nousevat korostetusti esille. Lisääntyvät puu- ja turvekuljetukset asettavat pääteiden ja ratojen ohella vaatimuksia haja-asutusalueen tiestön ympärivuotiselle liikennekäytävyydelle. Nämä ovat myös maakunnalle tärkeän logistiikkatoimialan menestymisen edellytyksiä.

Henkilöliikenteessä painottuvat maakunnan eri osien saavutettavuus, työssäkäynti- ja asiointiliikenteen sujuvuus sekä nopeat yhteydet pääkaupunkiseudulle ja Helsinki-Vantaan kansainväliselle lentokentälle. Jyväskylästä pääilman-suuntiin johtavien joukkoliikenteen laatuikäytävien palvelutasoa kehitetään, matkaketjujen solmupisteiden laatu tasoa nostetaan ja liikenneinformaatiota parannetaan maakuntaohjelmakaudella. Ohjelmakauden aikana selvitetään myös Pieta-

Kuvio 5:n karttaviitteet:

Maakunnan tieliikenteen kärkihankkeet:

1. VT4 Kirri – Äänekoski -tieosuus moottoritieksi
2. VT4 Vaajakosken ohitustien rakentaminen
3. VT4 Äänekoskelta pohjoiseen ohituskaista- ja keskikaideosuuksien parantaminen ja lisärakentaminen

Valtateiden kehittämiskohteet:

4. VT 9
5. VT 13, Äänekoski – Kyyjärvi (maakunnan raja)
6. VT18, Multia – Ähtäri
7. VT 23, Jyväskylä – Keuruu (Honkamäki)
8. VT 24, Harjunsalmi – maakunnan raja

Muut tieliikenteen kehittämiskohteet:

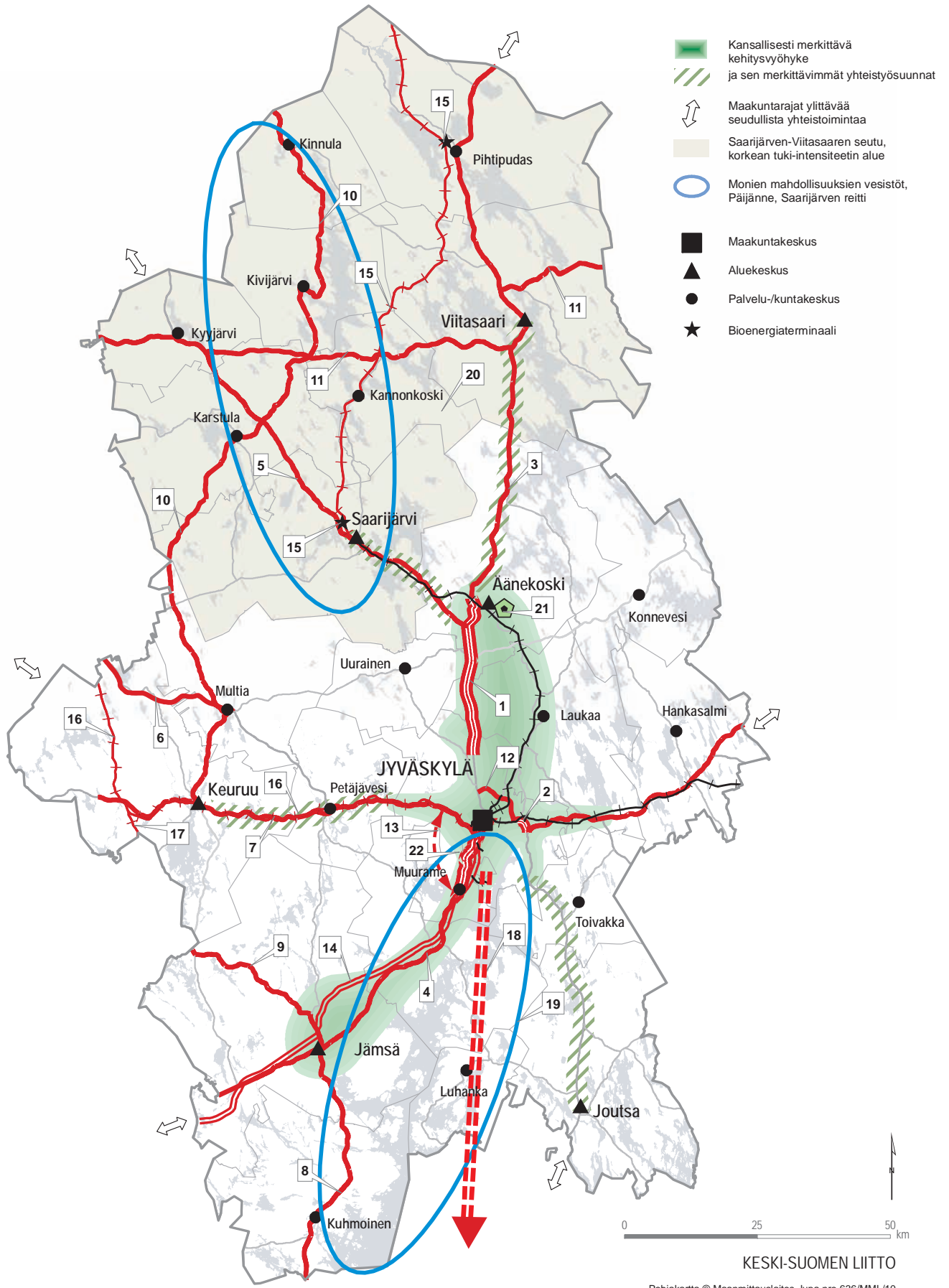
9. KT56, Jämsä – Mänttä
10. KT58, Keuruu – Kinnula (maakunnan raja)
11. KT 77, Sininen tie, Viitasaari - Keitele
12. Palokka – Seppälänkangas – Vaajakoski
13. Jyväskylän läntinen kehäväylä

Rautatieliikenteen kehittämiskohteet:

14. Jyväskylä – Jämsä (Tampere) -rataosa, kaksoisraide Jyväskylä - Orivesi
15. Saarijärvi – Haapajärvi – rataosa ja terminaalit
16. Jyväskylä-Haapamäki-Seinäjoen suunta
17. Orivesi-Haapamäki
18. Nopean ratayhteyden Jyväskylä-Helsinki suunnittelu

Erityiskohteet:

19. Päijänteen virkistys- ja matkailukäyttö
20. Saarijärven reitin kunnostaminen
21. Biodiesellaitos Äänekoskelle, energainvestointi
22. Eteläportin kaupan keskus (sisältyy valmisteilla olevaan 4. vaihemaakuntakaavaan)

Kuvio 5. Vetovoimaisen toimintaympäristön kehittämiskohteet (1-22). Kuntarakenne vuoden 2010 alussa olevan kuntajaotuksen mukaan.

riin suuntautuvan liikenteen parantamistarvetta. Riippuvuutta henkilöautoilusta vähennetään laajentamalla kevyen liikenteen väylästä, jolla kannustetaan hyötyliikunnan (kävely, pyöräily) lisäämiseen. Samalla luodaan edellytyksiä ilmastomuutokseen sopeutumiseen ja vaikuttamiseen.

Vesiväylät ja satamat ovat tärkeitä erityisesti matkailun kannalta. Lentoliikenteessä tavoitteena on nykyisen kotimaan palvelutarjonnan säilyttäminen ja ulkomaan reittilentojen käynnistäminen.

Seuraavassa esitetään toimintaympäristön merkittävimmät kehittämiskohteet. Toteutuakseen hankkeet tarvitsevat kansallisia rahoituspäätöksiä.

Suuret liikenneinvestoinnit

Valtatie 4 kuuluu yleiseurooppalaiseen TEN-päätieverkkoon ja on lyhin ja keskeisin yhteys pääkaupunkiseudun ja Pohjois-Suomen välillä. Tie on valtakunnallisen tavaraliikenteen merkittävä väylä ja pitkämatkaisten kuljetusten yhteys. Lisäksi Barentsin alueen luonnonvarojen hyödyntäminen lisää tulevaisuudessa yhteyden merkitystä. Valtatien 4 toimivuus ja turvallisuus ovat ehdottomia edellytyksiä valtakunnallisesti merkittävälle teollisuudelle ja kauppaa palvelevalle logistiselle keskittymälle, joka on syntynyt runkoviäylien liittymäkohtaan Jyväskylän seutukunnalle.

Valtatien 4 parantaminen välillä Jyväskylä-Oulu sisältyy hallituksen eduskunnalle antamaan liikennepoliittiseen selontekoon, ja osuuden parannustyöt tulee käynnistää vuoteen 2014 mennessä. Hankkeeseen kuuluu tiejakson Kirri – Äänekoski/Hirvaskangas rakentaminen pääosin moottoritietasoiseksi sekä nykyisten ohituskaista- ja keskikaidesuuksien parantamisia ja uusien rakentamisia Äänekosken pohjoispuolella. Tarkastelujakson aikana tulee käynnistää myös valtateiden 4, 9, 13 ja 23 vaikean pullonkaulakohtan poistaminen aloittamalla Vaajakosken moottoritien jatkaminen Haapalahdesta Kanavuoreen.

Metsä- ja energiateollisuudelle tärkeän **Äänekosken-Haapajärven radan** perusparantamisen aloittamiseen on liikennepoliittisessa selonteossa osoitettu rahoitus vuosille 2011 ja 2012, mutta hankkeen loppuun saattamiseksi tulee osoittaa

lisärahoitusta myös radan Saarijärven pohjoispuolisen osuuden kunnostamiseen. Samassa yhteydessä tulee toteuttaa puu- ja biomassakuljetusten kannalta välttämättömät **kuormauspaikat ja terminaalit** Saarijärven Kolkanlahteen ja Pihtiputaalle.

Henkilöliikenteen ja tavarakuljetusten turvaaminen ja nopeuttaminen Tampereelle ja edelleen pääkaupunkiseudulle sekä Varsinais-Suomen ja Satakunnan satamiin edellyttää **kaksoisraidetta Jyväskylä-Orivesi -rataosalle**. Myös rataosan lähijunaliikenteen kehittäminen vaatii puuttuvan toisen raiteen rakentamisen Jyväskylän ja Oriveden välille.

Nopean Jyväskylä-Helsinki -ratayhteyden yleispiirteistä suunnittelua tulee maakuntaohjelmakaudella jatkaa siten, että tarvittavat varaukset voidaan ottaa maakuntakaavoituksessa huomioon.

Keskisuuret liikenneinvestoinnit

1. Valtakunnalliset ja maakuntien väliset kehitettävät yhteydet

Valtakunnallisen liikenneverkon poikittaisyhteydet ovat perinteisesti kehittyneet pohjois-eteläsuuntaisia yhteyksiä huomattavasti eteläisemmän Suomen ulkopuolella. Poikittaisteistä Keski-Suomen kannalta tärkein on valtatie 9. Tien vilkasliikenteisin osuus Jyväskylän eteläpuolella edellyttää nykyisen moottoritien jatkamista Muurameen saakka. Tiellä on myös eritasoliittymien ja ohituskaistojen rakentamis- ja parantamistarpeita sekä Jyväskylän etelä- että itäpuolella.

Jyväskylästä Seinäjoelle ja edelleen Vaasaan johtavan valtatie 18 standardi vaihtelee huomattavasti ja liikenneturvallisuus on puutteellinen. Suurin ongelma on Multian ja Ähtärin välinen rakentamaton osuus, jossa liikenne on ohjattu käyttämään vanhoja kapeita, mäkisiä ja mutkaisia maanteitä. Tielle tulee vuoteen 2014 mennessä saada sellainen suunnitteluvaihtoehto, että puuttuvan osuuden rakentaminen vaiheittain tai yhtenä kokonaisuutena on mahdollista. Tieosan kehittäminen pyritään käynnistämään kansainvälisellä NECL-hankkeella (North East Cargo Link).

Valtatiet 13 ja 23 sekä kantatie 77 (Sininen tie) ovat tärkeitä valtakunnallisia poikittaisyhteyksiä. Niiden liikenteellinen palvelutaso ja turvallisuus ovat liikenteen määrään ja luonteeseen nähden selvästi puutteellisia. Valtateille 13 ja 23 tarvittavien liittymä-, ohituskaista- ja rinnakkaistiejärjestelyiden toteuttaminen on aloitettava ennen vuotta 2014, mikä vaatii mm. teiden yleissuunnittelua. Kantateiden 56 (Jämsä-Mänttä) ja 77 jo suunnitellut parantamishankkeet tulee saada valmiiksi maakuntaohjelmakauden aikana.

Valtatie 24 on erityisesti matkailulle tärkeä Nelostien vaihtoehtoreitti, jonka liikenteen sujuvuuden ja turvallisuuden parantamistoimenpiteiden suunnittelua ja toteutusta välillä Harjunsalmi – maakunnan raja on jatkettava. Kantatie 58 on Kangasalta Keuruun kautta Kärämäelle johtava valtateiden 9 ja 4 rinnakkaisväylä, jonka taso vaihtelee huomattavasti. Keski-Suomen alueella merkittävimmät kehittämistarpeet sijoittuvat Multian kirkonkylään ja Karstula-Kivijärvi -välille, joissa on saatava aikaan suunnitteluvalmius hankkeen toteuttamiseksi.

Rataosien Jyväskylä-Haapamäki-Seinäjoki ja Orivesi-Haapamäki liikennöitävyys on turvattava

varmistamalla yhteyksien riittävä kantavuus ja nopeustaso.

2. Elinkeinoelämän ja logistiikan kannalta tarpeelliset liikenneinvestoinnit

Elinkeinoelämän ja logististen toimintojen kannalta kriittisimmät liikennehankkeet keskittyvät Jyväskylän seudulle. Suunnittelujakson loppuun mennessä on tarpeen toteuttaa Kuokkalan kehäväylä sekä parantaa Laukaantietä suunnitellulla tavalla. Myös Laukaantien varrelle sijoittuvan Innoroad Parkin logistisen keskittymän kannalta tarpeellisten kehäyhteyksien (Vihtiälän oikaisu ja Palokka-Seppälänkangas-Vaajakoski) yleis- ja tie-suunnitelmat tulee saada valmiiksi vuoteen 2014 mennessä. Samaten Jyväskylän läntisen kehäväylän yleissuunnitelman tulee olla valmiina ennen tarkastelujakson päättymistä.

Pienet alueelliset liikenneinvestoinnit

Perustienpidon rahoitus menee tällä hetkellä lähes kokonaisuudessaan teiden hoitoon ja ylläpitoon, jolloin pieniinkään välttämättömiin alueellisiin investointeihin ei voida osoittaa rahoitusta. Hoidon ja ylläpidon rahoitustarvetta on vuosittain lisännyt yleisen kustannusnousu, sillä töistä vastaavien

urakoitsijoiden palkkiot on sidottu indeksiin. Tästä syystä alueellisten investointien rahoitus tulee erityttä tiestön hoidon ja ylläpidon rahoituksesta ja sitoa maanrakennusindeksiin. Näin voidaan kestävämmiin ja pitkäjänteisemmin turvata elinkeinoelämän välttämättömät kuljetustarpeet ja parantaa kansalaisten liikkumista.

Keski-Suomen liikennejärjestelmän suunnittelu

Maakuntaohjelmakaudella 2011–2014 tehdään Keski-Suomen liikennejärjestelmäsuunnitelman tarkistus, jossa luodaan maakunnan liikenteellisen kehityksen suuntaviivat 2020-luvulle saakka. Suunnittelussa otetaan huomioon rajalliset taloudelliset resurssit, luonnonvarojen kestävä käyttö sekä ilmastonmuutoksen hallinta. Pyritään vaikuttamaan liikenteen kysyntään, liikkumisvalintoihin ja hyödyntämään nykyistä liikenneverkkoa aiempaa tehokkaammin sekä parantamaan väylien kapasiteettia ja ominaisuuksia.

Hyötyjä ja haittoja joudutaan jatkossa arvioimaan nykyistä perusteellisemmin niukan liikenne-rahituksen oikeaksi suuntaamiseksi. Tällöin on otettava huomioon järkevästi mitoitettu ja tehokkaan liikennejärjestelmän suhde yleiseen taloudelliseen kehitykseen ja maakunnan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin. Myös strategisesti oikein suunnattujen investointien aiheuttama kilpailuetu ja merkittävät sykäysvaikutukset on otettava huomioon.

Tietoliikenne

Valtioneuvoston käynnistämän hankkeen tavoitteena on vuoden 2015 loppuun mennessä taata kansalaisille tasa-arvoiset mahdollisuudet liittyä huippunopeaan tietoliikenneyhteyteen asuinpaikasta riippumatta. Tavoitteena on, että 99 % vakituisista asunnoista, yrityksistä ja julkishallinnon organisaatioista on tuolloin enintään kahden kilometrin etäisyydellä valokuitukaapeliyhteydestä.

Nopeat yhteydet haja-asutusalueella tarjoavat yhdenvertaiset mahdollisuudet harjoittaa ammattia ja liiketoimintaa myös taajamien ulkopuolella. Mikäli maakunnan kannalta kilpailukykyinen rahoitusratkaisu löydetään, Keski-Suomessa laajakaista kaikille 2015 -hanke toteutetaan valtakunnallista kattavampana. Liittymät suunnitellaan toimitettavan haja-asutuskiinteistöjen seinään saakka.

Ympäristö

Maakuntaohjelmassa esitetään miten Keski-Suomen ympäristöohjelman, alueellisen jätesuunnitelman, vesienhoitosuunnitelman sekä pinta- ja pohjavesien toimenpideohjelmien tavoitteisto toteutetaan ohjelmakaudella ja miten ne hankkeistetaan. Erityisesti tarkastellaan energiatehokkuutta, uusiutuvan energian käytön tavoitteita, Keski-Suomen edelläkävijyyttä uusiutuvan energian teknologian osajana, yhdyskuntajätteen hyödyntämistä ja käsittelyä, vesien hyvän tilan saavuttamiseksi tarvittavia toimenpiteitä, ympäristökasvatusta sekä ympäristötutkimuksen edistämistä.

Ympäristöohjelman toteuttaminen tarjoaa maakunnan elinkeinoelämälle mahdollisuuksia energiateknologiaan liittyvien koneiden ja laitteiden tuotannolle.

Luontotyyppien ja lajien suotuisan suojelutason saavuttamista sekä kulttuuriympäristöjen säilymistä edistetään maankäytön suunnittelun lisäksi hoito- ja kunnostustoimilla. Natura-alueiden palvelutarvituksen suunnittelua ja toteutusta jatketaan Natura-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien priorisoinnin pohjalta. Saarijärven reitin vesien tilan parantamiseksi käynnistetään nk. TASO-hanke, jossa tavoitteena on tuottaa uutta tietoa ja käytännön sovelluksia turvetuotannon ja metsätalouden vesiensuojeluongelmien hallintaan. Hankkeen tuloksia voidaan hyödyntää myös muualla.

Kulttuuriympäristöjen laadukkaat hoitotoimet perustuvat ajantasaiseen tietoon, jota tulee saada kootusti ja helposti. Perustietoa tarvitaan mm. modernista rakennusperinnöstä ja vaikeasti saavutettavien alueiden kulttuuriympäristöistä. Osaamisen ja asiantuntemuksen laaja-alaisella lisäämisellä halutaan vaikuttaa ympäristöasenteisiin, hyvään suunnitteluun ja aktiiviseen paikallistoimintaan. Maankäytön ja rakentamisen suunnittelussa, erityisesti kaavoituksessa, on kulttuuristen vaikutusten huomioiminen ja arviointi saatava nykyistä korkeatasoisemmaksi. Maakuntaohjelmalla edistetään ratkaisuja ja toimenpiteitä, joilla kulttuuriympäristöt nähdään tuottavina investointeina ja elinkeinotoimintaa edistävinä. Suojelullisesta suhtautumisesta siirrytään kehittävään näkökulmaan. Maakunnalliset tavoitteet ja toimenpiteet kuvataan tarkemmin Keski-Suomen kulttuuriym-

päristöohjelmassa, jonka päivitys aloitetaan viimeistään vuonna 2013.

Energia

Maakuntakaavoituksessa tullaan osoittamaan tuulivoimatuotannolle potentiaaliset alueet ja tuotannon käynnistäminen mahdollistetaan. Uusiutuvaa metsä- ja peltopohjaista energiatuotantoa sekä sertifioitua turvetuotantoa lisätään.

Biodiesellaitoksen sijoittumista Äänekoskelle tuetaan.

Maakunnan energiantuottajia ja kuntia kannustetaan kotimaista polttoainetta käyttävien lämpö- ja pien-CHP-laitosten rakentamiseen.

Palvelurakenne

Maakuntaohjelman lähtökohta on edistää maakunnan kehittymistä kokonaisuutena. Keski-Suomen palvelurakenne kehittyy kohti elinvoimaisia palvelukeskuksia, jotka rakentuvat luonnollisten työ- säsäkynti- ja asiointialueiden mukaan.

Kunnallisen palvelutuotannon kehittämistä Paras-hankkeen mukaisesti jatketaan sivistystoimessa sekä sosiaali- ja terveystoimessa. Tehtävä edellyttää maakunnallista koordinaatiota palvelutuotannon rakenteiden kehittämiseksi ja yhteistyötä sisältöjen uudistamisessa. Tavoitteena on saada aikaan asiantuntevat ja kustannustehokkaat kunnalliset palvelut maakunnan sisällä sekä tarkoituksenmukaisilta osin ylimaakunnallisesti verkottuneina.

Yksityiset ja järjestöjen tuottamat palvelut rakentuvat entistä tiiviimmäksi osaksi palvelutarjonnan kokonaisuutta.

Virkistys

Ohjelmakauden aikana perustetaan maakunnallinen virkistysalue- ja reittiyhdistys sekä kehitetään virkistysvenesatamien ja rantautumispaikkojen verkostoa. Päijänteiden vesistöalue on tärkeä kestävä kehityksen mukainen hyödyntämisen kohdealue.

Laaditaan maakunnallinen pyöräilyohjelma.

Yhdyskuntatekniikka

Maakuntaohjelmassa edellytetään, että yhdyskuntien jätevesien puhdistuslaitosten ja verkostojen uudistamiseksi ja saneeraamiseksi kehitetään ja otetaan käyttöön kansallinen rahoitusmalli.

Ilmastonmuutoksen hillintä

Ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ja sopeutumiseen liittyvää alueellistettua tavoitteistoa on asetettu EU:n osarahoittamassa Baltic Climate -hankkeessa, jossa maakunta on mukana. Ilmastonmuutoksen hillitsemiseen voidaan päätöksenteossa merkittävimmin vaikuttaa, kun asia koskee rakennettua ympäristöä eli alue- ja yhdyskuntasuunnittelua, liikennettä, energiatuotantoa, asumista ja maataloutta. Ilmastonmuutos luo mahdollisuuksia myös uudelle yritystoiminnalle.

Ilmastonmuutokseen liittyen tavoitellaan tiivistä yhdyskuntarakennetta (asumisen ja elinkeinotoimintojen sijoittuminen), uusiutuvia energialähteitä sekä kiirehditään raideliikenteen investointeja. Suositaan ratkaisuja, jotka edistävät työmatkaliikenteessä kevyenliikenteen hyödyntämistä. Liikennesuunnittelun merkitystä korostetaan.

5. YMPÄRISTÖSELOSTUKSEN YHTEENVETO

Maakuntaohjelma on SOVA-lain (200/2005) mukainen ympäristöarviointia edellyttävä ohjelma, jonka toteuttamisen todennäköisesti merkittävät ympäristövaikutukset tulee selvittää. Arviointiprosessin kuvaus ja arvio ohjelman toteuttamisen ympäristövaikutuksista esitetään erillisessä ympäristöselostuksessa.

Ympäristöarviointi yhdistettiin tiiviisti maakuntaohjelman laadintaprosessiin. Maakunnallinen yva-ryhmä oli keskeisesti mukana vaikutusten arviointiprosessissa. Työssä arvioitiin SOVA-lain mukaisesti sosiaalisia ja ekologisia sekä yhdyskuntarakenteellisia ja kulttuurisia vaikutuksia. Lisäksi arvioitiin aluetaloudellisia ja tasa-arvovaikutuksia.

Maakuntaohjelman vaikutukset ihmisten terveyteen, viihtyvyyteen ja hyvinvointiin ovat pääosin myönteisiä. Asiakaslähtöisiä palveluja parantamalla ja hyvinvointipalveluja kehittämällä helpotetaan arjessa jaksamista ja vastataan maakunnan väestön ikääntymishaasteeseen. Myös yhteisöllisyyden vahvistaminen edistää hyvinvointia. Toimivat työmarkkinat –ohjelman toteutus ehkäisee mm. nuorten syrjäytymistä. Lähipalvelut ja seudulliset palvelut sekä tie- ja tietoliikenneyhteydet tukevat alueellista tasa-arvoa.

Ilmastonmuutos on yksi maakunnan merkittävimmistä ympäristöhaasteista, jota hillitään tiivistämällä yhdyskuntarakennetta, lisäämällä uusiutuvien energialähteiden käyttöä, parantamalla energiatehokkuutta ja kehittämällä raideliikennettä. Negatiivisesti ilmastomuutoksen hillintään vaikuttavat turvevarojen hyödyntäminen ja tieliikennehankkeet. Maakuntaohjelman toimet eivät pysäytä luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä, mutta luonto- ja kulttuurikohteiden hoito- ja kunnostustoimilla monimuotoisuutta säilytetään. TASSO-hankkeella vähennetään turvetuotannon ja metsätalouden vesistökuormitusta ja -vaikutuksia. Ympäristöteknologiaa voidaan hyödyntää ympäristöystävällisen energian käytön lisäämisessä ja päästöjen vähentämisessä.

Ohjelman toimenpiteet tukevat maakunnan monikeskuksista ja tasapainoista alue- ja yhdyskuntarakennetta. Kulttuurin kehittämistoimilla ja kulttuuriympäristökohteiden hoidolla on positiivisia vaikutuksia paikallisidentiteettiin. Ohjelman keskeisenä tavoitteena on maakunnan elinkeinoelämän kilpailukyvyyn turvaaminen, jonka vuoksi ohjelmalla on merkittäviä positiivisia taloudellisia vaikutuksia.

6. TOIMENPITEIDEN RAHOITUS JA AJOITUS

KESKI-SUOMEN ALUEKEHITTÄMISEN RAHOITUS

Keski-Suomen ELY-keskuksen ja Keski-Suomen liiton päätettävissä oleva kehittämis-, koulutus- ja investointirahoitus miljoonaa euroa

Rahoituslähde		1. MENESTYVÄ YRITYSTOIMINTA				2. O
		2011	2012	2013	2014	2011
TEM	Yritysten investointi- ja kehittämishankkeiden tukeminen	0,500	0,500	0,500	5,000	
	Länsi-Suomen EAKR -ohjelma	7,425	6,050	6,050	0	4,725
	Manner-Suomen ESR -ohjelma					9,636
	Työllistämisen-, koulutus- ja erityistoimet					34,200
	Maakunnan kehittämisraha	1,400	1,700	1,700	3,000	
	Työllisyysperusteiset siirtomenot investointeihin					
	Energiatuki					
MMM	Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma	2,900	2,220	1,745	0	
	Elinkeinokalatalouden markkinoinnin ja rakennepolitiikan edistäminen					
	Vesihuollon ja tulvasuojelun tukeminen					
LVM	Perusväylänpito (tienpito)					
	Alueelliset investoinnit, sis. hankesuunnittelun					
	Innoroad Park toimintaedellytykset (Laukaantie mt 637 yms.)					
YM	Ympäristönsuojelun edistäminen					
	Ympäristötyöt					
	Avustukset rakennusperinnön hoitoon					
	Keski-Suomen kehittämisrahasto	0,200	0,200	0,200	0,200	0,150
	EU-ohjelmat	10,325	8,270	7,795	0	14,361
	Valtion rahoitus	1,900	2,200	2,200	8,000	34,200
	Kuntien rahoitus (arvio)	1,600	1,900	1,900	3,200	3,000
	Yksityinen rahoitus (arvio)	30,000	24,600	23,700	20,000	2,400
	RAHOITUS YHTEENSÄ	43,825	36,970	35,595	31,200	53,961

SAAMISELLA MENESTYKSEEN			3. HYVINVOIVA KANSALAINEN				4. VETOVOIMAINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ				YHTEENSÄ 2011-14
2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	
											6,500
3,850	3,850	0	0,200	0,200	0,200		1,150	0,900	0,900		35,500
7,150	3,700	0									20,486
33,850	32,150	30,500									130,700
											7,800
							1,000	1,000	1,000	3,000	6,000
							1,000	1,000	1,000	1,000	4,000
							2,900	2,220	1,745	3,250	16,980
							0,500	0,500	0,500	0,500	2,000
							1,350	1,350	1,350	1,350	5,400
							3,200	12,000	12,000	12,000	39,200
							3,200	6,000	6,000	6,000	21,200
								6,000	6,000	6,000	18,000
							0,200	0,200	0,200	0,200	0,800
							1,260	1,260	1,260	1,260	5,040
							0,180	0,180	0,180	0,180	0,720
0,150	0,150	0,150	0,200	0,200	0,200	0,200	0,250	0,250	0,250	0,250	3,200
11,000	7,550	0	0,200	0,200	0,200	0	4,550	3,620	3,145	3,750	74,966
33,850	32,150	30,500	0,000	0,000	0	0	13,680	21,120	20,170	24,780	224,750
2,400	1,860	0,150	0,300	0,300	0,300	0,200	7,360	6,338	6,148	7,050	44,005
1,900	1,400	0	0,100	0,100	0,100	0	0	0	0	0	104,300
49,149	42,960	30,650	0,600	0,600	0,600	0,200	25,590	31,078	29,463	35,580	448,021

KESKI-SUOMEN ALUEKEHITTÄMISEN RAHOITUS

Kansallista edunvalvontaa edellyttävä rahoitus miljoonaa euroa

Rahoituslähde		1. MENESTYVÄ YRITYSTOIMINTA			
		2011	2012	2013	2014
OPM	Valtionosuus ja -avustus oppilaitosten perustamiskustannuksiin				
	Valtionosuus ja -avustus yleisten kirjastojen perustamiskustannuksiin				
	Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot urheilun ja liikuntakasvatuksen edistämiseen				
	Veikkauksen ja raha-arpajaisten voittovarot nuorisotyön edistämiseen				
	Nuorten työpajatoiminta ja ehkäisevä huumetyö				
MMM	Maaseutuelinkeinotoiminnan korkotuki	10,000	11,000	12,000	12,000
	Kalatalouden edistäminen				
	Kalataloudelliset rakentamis- ja kunnostushankkeet				
	Vesivarojen käytön ja hoidon menot				
LVM	Perusväylänpito				
	- Valtakunnalliset tienpidon teemaohjelmat				
	- Muu tienpito (hoito ja ylläpito)				
	- Kehittämishankkeiden suunnittelu				
	- Äänekoski-Haapajärvi rataosan perusparannus				
	- Raideterminaalit				
	Valtionapu yksityisten teiden kunnossapitoon ja parantamiseen				
	Tiealueiden hankinnat, korvaukset ja lunastukset				
	Joukkoliikenteen palvelujen osto ja kehittäminen				
	Kehittämishankkeet, Tiehankkeet				
	- Valtatie 4 Lusi-Vaajakoski (95,5 M€)				
	- Valtatie 4 Vaajakosken ohitustie (80 M€, ind. 140,6)				
	- Valtatie 4 Jyväskylä-Oulu (107 M€, ind. 124)				
	- Valtatie 4 pääteiden keskikaideohjelma (22 M€)				
TEM	Alueellinen kuljetustuki				
STM	Valtionavustus kunnille sosiaali- ja terveydenhuollon hankkeisiin ja eräisiin muihin menoihin				

Valtion rahoitus yhteensä	10,000	11,000	12,000	12,000
Kuntien rahoitus (arvio)	0	0	0	0
Yksityinen rahoitus (arvio)	15,000	16,500	18,000	18,000
RAHOITUS YHTEENSÄ	25,000	27,500	30,000	30,000

2. OSAAMISELLA MENESTYKSEEN				3. HYVINVOIVA KANSALAINEN				4. VETOVOIMAINEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ				YHTEENSÄ 2011-14
2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	
2,030	2,030	2,030	2,030									8,120
0,060	0,060	0,060	0,060									0,239
0,694	0,757	0,820	0,883									3,155
0,170	0,190	0,210	0,230									0,800
0,800	0,900	1,000	1,100									3,800
												45,000
								0,310	0,310	0,320	0,320	1,260
								0,080	0,080	0,080	0,080	0,320
												0,000
												0,000
								2,000	0,600	2,900	5,900	11,400
								30,500	31,200	31,900	32,600	126,200
								0,900	0,900	0,900	0,900	3,600
								10,000	30,000	30,000		70,000
									10,000	5,500	5,000	20,500
								2,100	2,500	2,500	2,500	9,600
								1,850	1,900	1,500	1,500	6,750
								3,500	3,600	3,700	3,700	14,500
								7,400	76,500	80,500	42,000	206,400
								2,400				2,400
								5,000	35,000	40,000		80,000
									35,000	35,000	37,000	107,000
									6,500	5,500	5,000	17,000
								0,400	0,400	0,400	0,400	1,600
				0,700	0,700	0,700	0,700					2,800
3,754	3,937	4,120	4,303	0,700	0,700	0,700	0,700	59,040	157,990	160,200	94,900	536,044
11,500	11,900	12,200	12,500	0,500	0,500	0,500	0,500	0	0	0	0	50,100
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	67,500
15,254	15,836	16,320	16,803	1,200	1,200	1,200	1,200	59,040	157,990	160,200	94,900	653,644

7. SEURANTA

Keski-Suomen aluekehitystä seurataan ja ennakoidaan aktiivisesti ja jatkuvasti. Seurannassa käytetään aluekehityslainsäädännön mittareita ja indikaattoreita. Tulokset esitetään vuosittain toteuttamissuunnitelmassa. Temaattisesti seurannassa keskitytään seuraaviin kokonaisuuksiin:

- 1) väestö ja hyvinvointi
  - väestömäärä, väestömuutos, ikärakenne, huoltosuhteet
- 2) aluetalous ja elinkeinot
  - tuotanto, toimipaikkakehitys, yrityskanta, työpaikat
- 3) työmarkkinat ja osaaminen
  - työvoiman määrä, työllisyys, kouluttautuminen, T&K -toiminta
- 4) ympäristö
  - ympäristön tila, ilmastonmuutos, liikenneverkon kehitys

LIITE 1.

Keski-Suomen maakuntaohjelmaluonnoksen maaseutuvaikutusten arviointi

Maaseutuvaikutusten arvioinnin tarkoituksena oli selvittää, miten maakuntaohjelmassa otetaan huomioon maaseudun olosuhteet ja miten hyvin suunnitelma turvaa ja kehittää maaseudun elinvoimaisuutta. Elinvoimainen maaseutu voidaan tiivistetysti määritellä siten, että se tarjoaa työtä ja toimeentulomahdollisuuksia sekä kilpailukykyisiä asumisen ja vapaa-ajanvieton mahdollisuuksia. Tavoitteena on tätä kautta asukkaiden hyvinvointi.

Yleisesti ottaen voidaan todeta, että maaseudun näkökulmasta ohjelma antaa ristiriitaisen kuvan. Toisaalta ohjelman tekstissä on kohtuullisen paljon viittauksia siihen, kuinka koko maakunnan kehittäminen nähdään tärkeäksi ja että tavoitteena on estää lisääntyvä polarisaatio eri kuntien ja seutujen välillä. Toisaalta suunnitelma ei kuitenkaan riittävästi tunnista maaseudun monia mahdollisuuksia eikä siitä välity lukijalle aito maaseutumyönteisyys. Maaseudun perusilme on hyvin monimuotoinen ja hajanainen ja toisaalta maaseudun mittakaava on erilainen kuin kehittämisväyhykkeen. Tätä mittakaavaeroa ei ohjelmassa ole onnistuttu tunnistamaan. Koko maakunta tulee nähdä vetovoimaisen toimintaympäristön kehittämiskohteena. Seutukuntia, kuntia ja yrityksiä pitäisi kannustaa etsimään ja vahvistamaan omia kilpailuetujaan.

Maaseutumaisuus asumisen kilpailuetuna täytyy turvata, vaikka yleisenä tavoitteena olisikin yhdyskuntarakenteen tiivistäminen. Maaseutumaisuuden vaaliminen ja maaseutuasumisen edistäminen tulisi kirjoittaa näkyviin ohjelmaan ja saattaa ohjelma tältä osin yhdenmukaiseksi Keski-Suomen maaseutustrategian tavoitteiden kanssa.

Osaamisen näkökulmasta ohjelma korostaa turhan yksipuolisesti korkeakoulutusta ja palveluliiketoimintaa. Maaseudun elinvoimaisuuden kannalta on kuitenkin tärkeää tunnistaa ja hyödyntää maaseudulta löytyvää paljon monipuolisempaa, mm. erilaisiin kädentaitoihin perustuvaa osaamista. Innovaatiotoimintakin nähdään liian tiede- ja teknologiakeskeisenä. Maaseudun toisenlaista innovaatioperinnettä ja käyttäjälähtöistä innovaatiotoiminnan prosessointia ei tämän tason asiakirjasta saisi unohtaa.

Metsien tarjoamat mahdollisuudet pitäisi tunnistaa muutenkin kuin metsäenergian kannalta.

Maakuntaohjelma ei sinänsä sulje pois mitään maaseudun kehittämiseen liittyvää toimenpidettä. Kuitenkin kehittämistä tukevien prosessien parempi esille nostaminen olisi ollut paikallaan. Tätä ajatellen maaseutuvaikutusten arviointi olisi syytä suorittaa jo ohjelman valmisteluprosessin aikana. Tällöin sen kautta tapahtuva syvällisempi paneutuminen maaseudun kannalta tärkeisiin kehittämisenäkökulmiin voitaisiin paremmin hyödyntää lopullista asiakirjaa laadittaessa. Työryhmä esittää, että jatkossa maaseutuvaikutusten arviointi on osa Keski-Suomen maakuntaohjelman valmisteluprosessia.

LIITE 2.

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen arvio Keski-Suomen työllisten kehityksestä toimialoittain 2008–2014. (Taulukko on VAT:n laskennallinen pohjaesitys, jossa kansallinen toimialakehitys on jaettu maakunnittain. Luvut eivät sisällä maakunnallisia tavoitteellisia linjauksia).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Maa- ja riistatalous	5070	5039	4972	4916	4949	4954	4947
Metsätalous	1885	1786	1746	1703	1700	1677	1632
Kalatalous	139	138	135	128	126	123	120
Mineraalien kaivu	375	326	294	276	269	258	247
Elintarvikkeiden, juomien ym. valmistus	1486	1411	1334	1287	1268	1238	1204
Tekstiili- ja nahkatuotteiden valmistus	357	340	351	347	362	365	364
Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	2640	2257	2181	2121	2184	2218	2233
Massan, paperin yms. valm; kust. ja pain.	4160	3819	3762	3660	3708	3716	3702
Koksin, öljy-, ym. tuotteiden valmistus	1242	1152	1173	1155	1187	1205	1214
Ei-metallisten mineraalituot. valmistus	741	632	618	616	618	616	609
Perusmetallien ja metallituot. valmistus	3659	3192	3194	3118	3156	3168	3162
Koneiden ja laitteiden valmistus	5130	4630	4745	4721	4936	5095	5223
Sähkötekniisten yms. tuot. valmistus	1320	1192	1251	1169	1150	1117	1102
Kulkuneuvojen valmistus	1096	896	962	844	758	751	723
Muu valmistus ja kierrätys	795	726	705	679	675	661	642
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	344	345	339	336	329	324	321
Rakentaminen	8940	8438	7784	8241	8093	8157	8170
Tukku- ja vähittäiskauppa	12548	12137	11386	11620	11683	11754	11814
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	3560	3448	3368	3397	3417	3428	3440
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	6524	6181	6057	6081	6192	6234	6228
Rahoitus- ja vakuustoittoiminta	979	937	934	944	962	973	983
Asuntojen omistus ja vuokraus	88	87	89	91	94	97	100
Kiinteistö-, tutk-, liike-eläm.palv.	12003	11888	10893	10667	10760	10731	10591
Julk. hallinto, pakollinen sos. vakuutus	9007	9049	8844	8815	8875	8922	8957
Koulutus	8638	8705	8620	8631	8651	8661	8662
Terveystenhoito- ja sosiaalipalvelut	19422	19501	19598	20046	20537	20995	21434
Muut yht.kun. ja henk.koht. palvelut	4060	4085	3820	3857	3899	3926	3941
Kotitalouspalvelut	1248	1257	1172	1180	1189	1194	1196
Yhteensä	117456	113594	110327	110646	111727	112558	112961

KESKI-SUOMEN LIITTO

Regional Council of Central Finland

